

Rumeli'nin Gözcüsü
SARI SALTUK GAZİ
Tarih, Edebiyat ve Folklor Yazıları

Editör:
Doç. Dr. Ayşegül KILIÇ

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SARI SALTUK GAZİ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ YAYINLARI

Rumeli'nin Gözcüsü

SARI SALTUK GAZİ

Tarih, Edebiyat ve Folklor Yazıları

Editör
Doç. Dr. Ayşegül KILIÇ

Edirne 2022

Trakya Üniversitesi Yayın No: 292
Trakya Üniversitesi Sarı Saltuk Gazi Uygulama ve Araştırma
Merkezi Yayın No: 1

Eser Adı: Rumeli'nin Gözcüsü Sarı Saltuk Gazi
Tarih, Edebiyat ve Folklor Yazıları

Editör: Doç. Dr. Ayşegül KILIÇ

Dizgi: Arş. Gör. Taner ŞEN

Kapak Tasarımı: Arş. Gör. Taner ŞEN

Kapak Fotoğrafi: Dr. Mehmet TÛTÛNCÛ özel arşivinden.

Baskı: Trakya Üniversitesi Matbaası

Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıçi Yerleşkesi/EDİRNE

E-posta: matbaa@trakya.edu.tr

1.Baskı: Aralık 2022

Basım Yeri: Edirne

ISBN: 978-975-374-341-9

Copyright

Bütün yayın hakları Trakya Üniversitesi Yayınevi'ne aittir. Kaynak göstererek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik mekanik yolla çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Kitapta yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Yazışma Adresi: Trakya Üniversitesi Yayınevi, Balkan Yerleşkesi, 22030
Edirne/Türkiye

Tel: +90 284 235 34 58 / 129

E-posta: sarisaltukgazi@trakya.edu.tr

Hakem Listesi

Prof. Dr. Ahmet TAŞGIN
Prof. Dr. Ali Sinan BİLGİLİ
Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU
Prof. Dr. Gıyasettin AYTAŞ
Prof. Dr. Hatice ORUÇ
Doç. Dr. Abdullah Taha İMAMOĞLU
Doç. Dr. Ayşe BUDAK
Doç. Dr. Ayşe DEĞERLİ VELET
Doç. Dr. Filiz GÜVEN
Doç. Dr. Gülay APA KURTIŞOĞLU
Doç. Dr. Kadriye TÜRKAN
Dr. Öğr. Üyesi Galip ÇAĞ
Dr. Öğr. Üyesi K. Ayşe YILMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Rifat GÜRGENDERELİ
Dr. Cüneyt NUR
Dr. Çağdaş ALBAYRAK
Dr. Neval KONUK HALAÇOĞLU

TAKDİM

Sarı Saltuk Gazi, 13. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'dan Balkanlara geçen ilk gazi derviş olarak bilinmektedir. İslamiyet'in Balkanlara girişine öncülük eden Sarı Saltuk Gazi'nin hayatı menkıbeler ve efsanelerle harmanlanmıştır. Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un ardından Türkmen obalarını da yanına alarak Bulgaristan ile Romanya arasında bulunan, benim de atalarımın geldiği Dobruca'ya yerleşen Sarı Saltuk, buranın Türkleşme ve İslamlaşmasında büyük rol oynamıştır. Dobruca bugün dahi yoğun Türk nüfusunun yaşadığı tarihi bir bölgedir.

Türk ve İslam kimliğinin Rumeli topraklarında yayılmasına öncülük eden Sarı Saltuk Gazi'nin önemi Osmanlı Sultanları tarafından da fark edilmiştir. Fâtih Sultan Mehmed 1473'te Uzun Hasan üzerine sefere çıkarken eski bir geleneğe uyarak Şehzade Cem'i Edirne'ye gönderir. Fatih Sultan Mehmed'in kendisi gibi oğlu Cem Sultan da Edirne doğumludur. Edirne'den Babadağı'na geçen şehzade, Sarı Saltuk'un türbesini ziyaret eder ve buradaki dervişlerden Sarı Saltuk'un menkıbelerini dinler. Anlatılan menkıbelerden fazlasıyla etkilenen şehzade, himaye ettiği Ebu'l-hayr-ı Rûmî adlı müellifin muhtemelen 1480 yılında tamamladığı Saltuknâme'yi de bize miras bırakmıştır.

Hoca Ahmet Yesevî ekolünü Anadolu, Afrika ve Balkanlara taşıyan, topraklardan önce gönülleri fetheden Sarı Saltuk, tarihimiz boyunca önemini korumuş ve çok sevilmiştir. 10 ülkede 40'tan fazla makamının olması, Yunus Emre'nin "Ölen beden imiş/Âşıklar ölmez" mısraı misali Sarı Saltuk'un gönüllerde yaşadığını bize göstermektedir.

Osmanlı coğrafyası içerisinde Kuzey Afrika'dan Kırım'a kadar bu geniş coğrafyadaki yoğun ilgi ve alaka, Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi ve farklı siyasi akımların bölgede hâkim olması ile bir müddet kesintiye uğramış olsa da bugün yeniden bilhassa akademik alanda ciddi çalışmalar neticesinde büyük bir literatür oluşturmuş durumdadır.

Geçmişten geleceğe, Anadolu'dan Balkanlara uzanan bir köprü olma hedefini üstlenen Üniversitemiz bünyesinde 2015 yılında kurulan Sarı Saltuk Gazi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sarı Saltuk Gazi ve onun izinde yürüyen dervişlerle oluşmuş tarihî miras üzerine bilimsel çalışmalar yaparak bu mirası koruma görevimize önemli bir katkı sağlamıştır ve sağlamaya da devam etmektedir.

Sarı Saltuk'un manevi mirasını koruyan ve akademik literatür içerisinde değerlendiren bu kitabın hazırlanmasında, başta Trakya Üniversitesi Sarı Saltuk Gazi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Ayşegül Kılıç olmak üzere emeği geçen herkese şahsım ve Üniversitem adına teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU

Rektör

ÖN SÖZ

Trakya Üniversitesi bünyesinde 2015 yılında kurulan Sarı Saltuk Gazi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Balkanların en efsanevi ve en kıymetli dervişlerinden Sarı Saltuk Gazi hakkında yapacağı akademik çalışmalarla bu döneme katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Sarı Saltuk hakkında bildiklerimiz oldukça sınırlı iken, hakkındaki efsanelerin çokluğu bu çalışmanın ortaya çıkma nedenlerindedir. İşte bu amaç doğrultusunda tarih, edebiyat ve folklor yazılarından oluşan ve Sarı Saltuk Gazi ve dönemine ait on yedi makaleyi içeren bu çalışma, alana katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Tarihi kimliğinin yanı sıra döneminde yaşananlar, Bogomiller ile bağlantısı ve özellikle de Balkanlarda Osmanlı öncesi Türkleşme ve İslamlaşma sürecine katkısını göstermeyi amaçlamaktadır. Sarı Saltuk hakkında yapılacak pek çok çalışmaya da referans olması dileğimizdir.

Tarihi perspektiften Balkanlarda Osmanlı egemenliğine bakmanın yanı sıra bir de dervişlerin gözüyle bu hikâyeyi anlatmak güç olduğu kadar tarihi kayıtların eksikliği sebebiyle çelişkili anlatılarla doludur. Özellikle Balkanlarda ilk iskânın, ilk fetihlerin, ilk yerleşimin öncüleri Osmanlı şeyh ve dervişleri iken, onlara bu yolu açan asıl isim ise Sarı Saltuk Gazi'dir. Osmanlı erenlerinin öncüsü, Rumeli'nin gözcüsü Sarı Saltuk Gazi, daha XIII. yüzyılda Anadolu'dan Balkanlara giden yolu beraberindeki Türkmen kitlelerine açmıştır. Adına Anadolu ve Balkanlarda kurulan onlarca tekke-türbe veya makamlar Osmanlı hanedanının da dikkatini çekmiş ve Cem Sultan'ın isteği üzerine adına bir eser hazırlanmıştır. Ebu'l-hayr-ı Rûmî tarafından hazırlanan *Saltuknâme*, Sarı Saltuk Gazi hakkında yapılan çalışmaların en kıymetli kaynağıdır. Kitabımızda *Saltuknâme*'nin farklı nüshalarına ait değerlendirmelere ve içeriğindeki çeşitli bilgilere de yer verilmiştir. Bu nedenle nüsha farklılıklarından dolayı bazı çalışmalarda Saltuk olarak geçerken, bazılarında Saltık olarak zikredilme nedeni de budur. Biz başlığımızda daha çok zikredilen ve merkezimize de isim veren Saltuk adını kullanmayı uygun gördük.

Osmanlılar Rumeli topraklarına ulaştıklarında orada karşılaştıkları Türk topluluklarından kendilerinden de önce gelen Kuman, Kıpçak ve Peçeneklerle kaynaşmış, daha sonradan gelişen sosyo-ekonomik ve siyasi şartlar neticesinde Hristiyanlığı kabul etseler de Türk dil ve kimliklerini koruyabilmişlerdir. Gagauzlar olarak bilinen bu topluluğun bugün Moldova, Bulgaristan, Ukrayna, Yunanistan ve Makedonya’da varlıkları bilinmektedir. Gagauzlar, Sultan Keykavus’un izni ve isteğiyle Sarı Saltuk önderliğinde Anadolu’dan Rumeli topraklarına geçirilen Türkmenlerdir. Bu nedenle Sarı Saltuk, Anadolu’dan Rumeli topraklarına geçen ve popüler İslam’ın öncüsü kabul edilen ilk gazi dervişdir.

Elbette bu kitabın hazırlanmasında pek çok kişinin katkısı bulunmaktadır. Öncelikle çalışmalarına katkı ve destek sağlayan tüm yazarlarımıza, tüm makaleleri titizlikle inceleyen hakemlerimize, her aşamada destek olan Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Erhan Tabakoğlu’na, yayın aşamasında yardımlarını esirgemeyen tüm yönetim kurulu üyelerimize ve bilhassa Prof. Dr. Yüksel Topaloğlu’na, aynı zamanda müdür yardımcısı olan ve kitabın kapak tasarımından baskı aşamasına kadar tüm teknik işlerde desteğini gördüğüm Arş. Gör. Taner Şen’e içten teşekkürlerimi sunarım.

*Balkanların gözçüsü, Rumeli’nin öncüsü;
Sarı Saltuk Gazi’nin bereketi üzerinize olsun!*

Doç. Dr. Ayşegül KILIÇ
Sarı Saltuk Gazi
Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü
Aralık 2022 / Edirne

İÇİNDEKİLER

Takdim (Rektör Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU)	ii
Ön Söz	iv

Tarihi Bağlamda Sarı Saltuk ve Balkanlara Tesiri

1. Necati DEMİR , Saltuk Gazi'nin Tarihî Kişiliği	1
2. Mehmet Saffet SARIKAYA , Sarı Saltuk'un Hacı Bektaş ile İlişkisi ve Bektaşilikteki Yeri	25
3. Mehmet ÇOĞ , Balkanların İnanç Motifinde Anadolu İzleri	47
4. Dragi GYORGIEV/Armen JARNOSKI , Bogomilizm ile Tasavvuf Bağlantısı: Sarı Saltuk ve Balkan Bogomilleri Arasındaki Etkileşime Bir Örnek	61
5. Galip ÇAĞ , Makedonya'da Bogomil Varlığı ve Köprülü (Veles) Şehri Bogomil (A) Köyüne Dair Bir İnceleme.....	87

Anadolu'dan Balkanlara Sarı Saltuk İzleri ve İzindeki Rumeli Dervişleri

6. Ahmet TAŞĞIN/Hakkı TAŞĞIN , Türkistan, Horasan, Azerbaycan, Rum ve Rumeli Marifetinde Pirlerin İsimleri: Sarı Saltuk Adlandırmasında Renk ve Anlam Üzerine	111
--	-----

7. **Gıyasettin AYTAS**, Anadolu'dan Balkanlara Sarı Saltuk İzinde Erenlik Alplik ve Mertlik129
8. **Levent DOĞAN**, Gazi Tipi Kavramı Çerçevesinde Sarı Saltık Gazi145
9. **Özcan AYGÜN**, Horasan Erenlerinin Balkanlarda Şahlanan İsmi: Sarı Saltuk171
10. **Entela MUÇO**, Sarı Saltık'ın Arnavutluk Tarihindeki Yeri ve Akçahisar'daki İzi Etrafındaki İnançlar201
11. **Neval KONUK HALAÇOĞLU**, Rodos Gazisi Borazanî Ali Baba (Dede) Mescidi, Türbesi ve Tekkesi'nin 2006 Yılı Restorasyonu.....213

Sarı Saltuk Tekke ve Türbeleri ile *Saltuknâme*'nin Düşündürdükleri

12. **Mevlüt ÇAM**, Arşiv Belgelerine Göre Sarı Saltuk Tekke ve Türbeleri245
13. **Behçet LOKLAR**, Yugoslavya ve Çağdaş Bosna-Hersek Tarih Yazımlarında Blagay Tekkesi265
14. **Mehmet TÜTÜNCÜ**, Babadağ Sarı Saltuk Baba Türbesi Çevresindeki Kitabeler.....297
15. **Cüneyt NUR**, *Saltuknâme*'yi Bazı Yerli Tarih ve Osmanlı Kaynakları Üzerinden Okuma Denemesi: Sarı Saltık'ın Bosna Gazaları ve Boşnaklar309
16. **Kadriye TÜRKAN**, *Saltuknâme*'de Kıyafet Değişirme Üzerine Tespitler343
17. **K. Ayşe YILMAZ**, *Saltuknâme*'de Yılanın Tezahürleri ve Düşündürdükleri369